

УДК 378.091.212-054.62

**АКМЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ
ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ**

Шалаєва В.С. (Харків)

У статті розглянуто акмеологічні аспекти процесу самоактуалізації іноземних студентів та їх відображення у програмі навчання української та російської мов для іноземних студентів нефілологічного профілю у вищих навчальних закладах України.

Ключові слова: акмеологічні аспекти, акмеологічний портрет, іноземні студенти, самоактуалізація.

Шалаєва В.С. Акмеологические аспекты самоактуализации иностранных студентов. В статье рассмотрены акмеологические аспекты процесса самоактуализации иностранных студентов и их отображение в программе обучения украинскому и русскому языков для иностранных студентов нефилологического профиля в высших учебных заведениях Украины.

Ключевые слова: акмеологические аспекты, акмеологический портрет, иностранные студенты, самоактуализация.

Shalayeva V.S. Akmeological Aspects of Foreign Students' Self-Actualization. The akmeological aspects of foreign students' self-actualization process and their reflection in the Ukrainian and Russian language curriculums for foreign students are considered in the article.

Key words: akmeological aspects, akmeological image, foreign students, self-actualization.

Розвиток міжнародних відносин і зовнішньоекономічних зв'язків обумовлює необхідність підготовки компетентних,

конкурентоспроможних фахівців. Сучасна освітня парадигма орієнтована на *саморозвиток* та *самоактуалізацію* студентів, зокрема іноземних.

Теорія *самоактуалізації* почала активно розроблятися у середині ХХ століття такими вченими як А. Маслоу, К. Роджерс, Р. Мей та інші. Представники гуманістичного напрямку філософії та педагогіки розглядають прагнення до самоактуалізації особистості як потребу в розвитку закладених в індивіді потенцій. *Самоактуалізація* розуміється дослідниками як спеціально організована суб'єктом процесу навчання діяльність, мета якої полягає у виявленні потенційних можливостей, дійсних потреб, життєвих сенсів і переведення їх на наступному етапі (власне самореалізації) в активну форму у вигляді мотивів, що призводять до їх реалізації, досягнення результату діяльності [1]. В основі концепції самоактуалізації лежать потреби особистісного розвитку і самовдосконалення. Сприяння *самоактуалізації іноземних студентів* потребує дослідження їх особистісних особливостей, а також вивчення специфіки стратегій, що допомагають інофонам реалізувати комунікативні й освітні потреби. Професійна освіта безпосередньо впливає на якість людини, розвиває їх і актуалізує такі, що необхідні в подальшій професійній діяльності. Здобуваючи професійну освіту, іноземні студенти набувають уміння вчитися, самостійно працювати, опановувати знання, творчо мислити. Самоактуалізація професійної особистості іноземного студента – це свідомий і цілеспрямований процес виявлення значущих освітніх якостей, їх активізація і прояв у навчальній та професійній сферах [2]. Тому виявлення шляхів сприяння самоактуалізації досліджуваного контингенту є *актуальною проблемою*.

В умовах гуманізації процесу навчання з'явилася нова інтегративна наука, яка сприяє формуванню творчої та професійної особистості, – *акмеологія* (від грецького «акме» – розквіт, вершина, вищий ступінь чогось; «логія» – вчення, наука). *Предметом* вивчення *акмеології* є закономірності, психічні та акмеологічні умови й фактори досягнення професійних вершин у діяльності. *Мета акмеології* – з'ясувати характеристики, які потрібно розвивати, щоб удосконалити особистість, допомогти їй досягнути вершин у фізичному, духовному, моральному та професійному розвитку [8: 93, 9, 11, 17]. Таким чином,

акмеологія є невід'ємною і основоположною ланкою у вивченні процесу самоактуалізації.

Під акмеологічними аспектами самоактуалізації розуміється вивчення та організація процесів професійного та особистісного росту, визначення шляху досягнення вищих результатів у розвитку і саморозвитку [13].

Отримання вищої освіти та оволодіння азами майбутньої професії є одним із найважливіших періодів у формуванні особистості іноземного студента як майбутнього фахівця. З метою врахування *акмеологічних аспектів* в процесі навчання та самоактуалізації іноземних студентів вважаємо за доцільне визначити *завдання*, які ставить перед собою *педагогічна акмеологія*:

- відбір змісту освіти та педагогічних технологій, що розкривають ціннісні життєві орієнтири та сприяють реалізації ціннісної спрямованості особистості;
- розвиток умінь соціального партнерства, що сприяє соціалізації особистості, підвищенню адаптивних можливостей;
- удосконалення професійної компетентності й загальнокультурного рівня;
- орієнтація особистості на соціальний успіх [17].

Мета статті – проаналізувати дидактичні засади формування в іноземних студентів умінь самоактуалізації.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Джерела появи та розвитку акмеології можна знайти ще в працях філософів Давньої Греції. Аристотель сформулював питання потенції й енергії, що впливають на розвиток людини. Поняття акмеології вперше використав М.О. Рибніков в 1928 році для позначення науки про розвиток дорослих людей. У цьому значенні це поняття використовують Б.Г. Ананьєв і А.В. Петровський. Б.Г. Ананьєв сформулював завдання цілісного підходу до вивчення людини та інтеграції знань про неї і розробляв цю проблему як комплексну, прагнучи виявити закономірності, етапи та взаємозв'язки різних складових життєвого циклу людини [8]. Саме це й дало імпульс до розвитку акмеології. В цьому ж напрямі здійснювали свої дослідження його послідовники: Г.І. Акінщикова, О.О. Бодальов, А.О. Деркач, М.Д. Дворянина, Я.І. Петров, Є.І. Степанова та ін. Становлення і розвиток педагогічної акмеології безпосередньо

пов'язані з іменами видатних учених, таких як Н.В. Кузьміна і О.О. Бодальов. Н.В. Кузьміна визначає акмеологію як галузь наукового знання, об'єктом вивчення якої є людина в динаміці самоактуалізації її творчого потенціалу, саморозвитку, самовизначення, зокрема в освіті і самостійній професійній діяльності. В.М. Максимова дає визначення акмеології як науки про вершини в життєдіяльності людини. Акмеологічний підхід до проблеми професійного розвитку розглянуто в роботах О.О. Бодальова, А.О. Деркача, В.Г. Зазикіна, С.В. Кошелева, Н.В. Кузьміної, В.Н. Соф'їної, А.Ф. Фоміних та ін. [3–5; 7; 11].

Виклад основного матеріалу. Насамперед, вважаємо за потрібне описати діяльнісно-психологічну характеристику рівня сформованості вмінь самоактуалізації для іноземних студентів. Необхідний та достатній рівень сформованості таких якостей та вмінь назвемо *акмеологічним портретом іноземного студента*. До якостей, які мають бути розглянуті можна віднести наступні: потреба в пізнанні (навчанні); здібність до самовдосконалення; самовідповідальність; самоусвідомлення (самопізнання); здатність креативно мислити; вміння вчитися; усвідомлення цінності навчання; самоконтроль; прагнення (готовність) до самоактуалізації та самореалізації та інші [6].

Для формування усіх цих якостей необхідно створити певне акмеологічне середовище, яке сприятиме досягненню іноземними студентами високих результатів у навчально-професійній діяльності. Таке середовище дасть можливість створити оптимальні умови для самореалізації, саморозвитку та самоконтролю результатів навчання [5; 9; 12; 16]. В ситуації навчання іноземною мовою таке середовище матиме певну специфіку.

Сучасні зміни в парадигмі освіти зробили можливим застосування *акмеологічного підходу* у викладанні іноземних мов. Зокрема, Н.І. Ушакова підкреслює: «Іноземна мова – не мета, а засіб особистісного розвитку майбутніх філологів, психологів, математиків... А рівень володіння мовою безпосередньо пов'язаний із рівнем самооцінки людини» [16: 104].

Основним документом, який регулює навчальний процес є програма з мови навчання (російської, української, англійської тощо). Треба зазначити, що «Єдина типова навчальна програма з української

мови для студентів-іноземців основних факультетів нефілологічного профілю вищих навчальних закладів України III-IV рівнів акредитації» [10] та «Программа по русскому языку для иностранных студентов-нефилологов» [15], створена на кафедрі мовної підготовки іноземних студентів Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, відповідають *акмеологічним вимогам* організації навчального процесу лише частково. Базовими положеннями навчання української та російської мови студентів-іноземців на основних факультетах є такі: [10; 15]

- всебічний розвиток креативних здібностей студентів;
- організація навчально-виховної діяльності відповідно до індивідуальних особливостей студентів;
- організація навчально-виховного процесу, зорієнтованого на засвоєння студентами загальнолюдських гуманістичних цінностей;
- організація навчального процесу з метою формування в іноземних студентів цілісного комплексу навичок та умінь, які дадуть їм можливість навчатися на основних факультетах, а також спілкуватися в суспільно-політичній та соціально-культурній сферах [10; 15].

Як зазначено у програмах, *основною метою навчання* мови для іноземних студентів в умовах мовного середовища слід вважати володіння студентами уміннями і навичками мовленнєвої діяльності, що досягаються за допомогою комплексного підходу до підготовки фахівців для зарубіжних країн, який об'єднує взаємодію *комунікативних, освітніх і виховних цілей* [10].

Комунікативна мета навчання є основною, оскільки й освітня й виховна цілі реалізуються за умови досягнення іноземними студентами певного рівня володіння мовою. Вона досягається шляхом формування в іноземних студентів необхідних мовних і мовленнєвих умінь у всіх видах мовленнєвої діяльності, забезпечуючи їм можливість спілкування в мовному середовищі та здобуття спеціальності. Опанування мови навчання для іноземних студентів є підґрунтям *професійної підготовки* за обраною спеціальністю, а сама мова – *засобом отримання освіти*. Основними сферами навчання є *навчально-професійна, соціально-культурна та суспільно-політична* [15].

Формування вмінь і навичок у *навчально-професійній сфері* відбувається відповідно до завдань читання матеріалів за загально-світніми та спеціальними дисциплінами, здійснення виступів на семінарах і практичних заняттях, написання рефератів, курсових та дипломних робіт. Формування вмінь і навичок у *соціально-культурній сфері* має відбуватись у руслі міжкультурної комунікації, пропонується організувати навчальний процес як обмін соціокультурною інформацією.

Теми, які найбільш задовольняють акмеологічні вимоги до організації навчального процесу, це:

1. Майбутня професія студента.
2. Роль майбутньої професії студента у розвитку його країни.
3. Вища освіта в Україні.
4. Вища освіта в країні студента.
5. Вищий навчальний заклад, де навчається студент (Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна).
6. Українська (російська) мова в моєму житті [10; 15].

Вивчення вказаних тем орієнтує іноземного студента на усвідомлення важливості й цінності освіти у становленні його особистості та самовизначення в подальшому житті. Таким чином, програма враховує акмеологічні аспекти у тематичному відборі матеріалу навчання, але ж не визначає задач формування вмінь та навичок самоактуалізації іноземних студентів. Вважаємо за необхідне формувати уміння самоактуалізації на заняттях з різних дисциплін, зокрема, під час занять з мови навчання.

Самоактуалізація відбувається під час навчального процесу. Враховуючи це, потрібно застосовувати такі основні дидактичні принципи як принципи свідомості та активності, систематичності та послідовності, наочності, міцності, науковості, доступності, зв'язку теорії з практикою [12]. Але вони мають бути адаптовані для конкретних предметів та конкретного контингенту. *Дидактичні принципи навчання* є основними положеннями, що визначають вимоги до змісту, організаційних форм та методів навчання, стимулювання, планування та аналізу досягнутих результатів відповідно до загальних цілей і закономірностей [14].

М.Г. Гарунов виділяє такі групи принципів навчання у вищій школі, які синтезують усі існуючі принципи, це: орієнтованість вищої освіти

на розвиток майбутнього фахівця; відповідність змісту вузівської освіти сучасним та прогнозованим тенденціям розвитку науки та виробництва; оптимальне поєднання загальних, групових та індивідуальних форм організації навчального процесу у ВНЗ; раціональне застосування сучасних методів і засобів навчання на різних етапах підготовки фахівців; відповідність результатів підготовки фахівців вимогам, які пред'являються конкретною сферою діяльності, забезпечення їх конкурентоздатності [6].

Враховуючи все вищесказане, можна дійти декількох висновків:

1. Сучасна програма навчання іноземних студентів орієнтована на майбутніх спеціалістів у різних галузях, здатних до самоосвіти та самовдосконалення, але її дидактичні засади не є достатніми для формування механізмів самоактуалізації іноземних студентів у повному обсязі. Для активізації пізнавальної діяльності іноземних студентів мають бути розроблені такі комплекси вправ та тестових завдань, за допомогою яких іноземні студенти будуть здатними здійснювати самоконтроль та самооцінку свого рівня володіння мовою навчання як засобом опанування спеціальності, співвідносити власні результати з вимогами програм.

2. Необхідно внести до програми мови навчання вимоги до формування умінь та навичок самоактуалізації за допомогою мовних засобів, набір яких потребує розробки.

3. Існує необхідність створення акмеологічної моделі, або, як зазначено вище, *акмеологічного портрету* розвитку професійної компетенції майбутніх іноземних фахівців [2; 3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Антилогова Л.Н. Психологическая природа и механизмы самоактуализации личности / Л.Н. Антилогова, Н.Л. Медведева, О.В. Гудименко // Психопедагогика в правоохранительных органах. – 2006. – № 3 (27). – С. 59–61.
2. Аристархова О.А. Психолого-акмеологические особенности гендерной самоактуализации учащихся в полисистемном профессиональном образовании : автореф. дис... на соискание учен. степени канд. пед. наук / О.А. Аристархова. – Кострома, 2010. – 40 с.
3. Банникова Д.Я. Развитие акмеологической компетентности и эмоционально-ценностных отношений студентов педагогического

- вуза : автореф. дис... на соискание учен. степени канд. психол. наук / Д.Я. Банникова. – Санкт-Петербург, 2011. – 24 с.
4. Богданов Е. Н. Введение в акмеологию / Е.Н. Богданов, В.Г. Зазыкин. – 2-е изд., переизд. и доп. – Калуга : КГПУ им. Циолковского, 2001. – 145 с.
  5. Бодалёв А.А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения. / А.А. Бодалёв. – М. : Флинта : Наука, 1998. – 168 с.
  6. Гарунов М.Г. Этюды дидактики высшей школы / [М.Г. Гарунов, Л.Г. Семушина, Ю. Г. Фокин, А. П. Чернышев]. – М. : НИИВО, 2006. – С. 45–49.
  7. Гусева А.С. Гуманитарные технологии в профессиональном образовании / А.С. Гусева // Кадры управления: проблемы и система работы в России и за рубежом. – М. : Луч, 1992. – С. 191–197.
  8. Данилова Г.С. Акмеология: сутність, становлення, практичне втілення / Г.С. Данилова // Педагогіка і психологія : Вісник Академії пед. наук України. – 2009. – № 1. – С. 90–97.
  9. Деркач О.А. Акмеологические основы развития профессионала / А.А. Деркач. – М. : МПСИ, 2004. – 752 с.
  10. Єдина типова навчальна програма з української мови для студентів-іноземців основних факультетів нефілологічного профілю вищих навчальних закладів України III–IV рівнів акредитації. – К. : НТУУ «КПІ», 2009. – 50 с.
  11. Кузьмина Н.В. Предмет акмеологии / Н.В. Кузьмина. – СПб. : Политехника, 2002. – 189 с.
  12. Кукушин В.С. Теория и методика обучения / В.С. Кукушин. – Ростов-н/Дону : Феникс, 2005. – 474 с.
  13. Логвинова И.М. Акмеологический аспект апробации Федерального государственного стандарта общего образования второго поколения (начальная школа) / И.М. Логвинова, Г.Л. Копотева // Педагогика, 2009, № 4. – С. 76–82.
  14. Маркова А.К. Методологические проблемы системно-акмеологического изучения социализации и профессионализации человека / А.К. Маркова // Развитие профессионализма государственных служащих: Методология и практика. – М. : Просвещение, 1998. – С. 23–38.
  15. Тростинская О.Н. Программа по русскому языку для иностранных студентов-нефилологов : учеб.-метод. комплекс / О.Н. Тростинская, Т.Н. Алексеенко, Е.В. Копылова. – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2009. – 88 с.
  16. Ушакова Н.І. Аспекти підручника з мови навчання для іноземних студентів у контексті акмеологічного освітнього підходу / Н.І. Ушакова //

- Викладання мов у вищих закладах освіти на сучасному етапі.
Міжпредметні зв'язки : зб. наук. пр. – Харків, 2008. – Вип. 13. – С.101–110.
17. Хозяинов Г.И. Основы акмеологии / Г.И. Хозяинов. – М. : XXI век; ПКЦ, 2000. – 104 с.